

УДК 321(460)

Л.С. Матлай

«PODEMOS» («МИ МОЖЕМО»): НОВА ПАРТІЯ “НЕВДОВОЛЕНИХ” ВЛАДОЮ ЧИ ПЕРЕХІД ДО БАГАТОПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ В ІСПАНІЇ?

Політичною сенсацією в Іспанії стала перемога на травневих виборах 2014 року до Європейського парламенту нової антиглобалістської партії «Podemos» (заснована у січні 2014 р.), яка кинула виклик більш ніж тридцятирічній змінній монополії двох провідних партій парламентської монархії – Народної партії (заснована у 1976 р.) та Іспанської соціалістичної робітничої партії (заснована у 1879 р.). У статті досліджено коротку історію становлення партії «Podemos», основні напрями її діяльності, програмні документи. З'ясовано, що стрімкий злет на політичну арену лівої партії радикалів став можливим через розчарування іспанців політикою традиційних партій, корумпованість політичної еліти, жорсткі економічні заходи.

Ключові слова: економічна криза, партія, антиглобалізм, Іспанія, популізм, харизматичний лідер.

Политической сенсацией стала победа на майских выборах прошедшего года в Европейский парламент новой антиглобалистской партии «Podemos» (основана в январе 2014 г.), которая бросила вызов более чем тридцатилетней сменной монополии двух основных партий парламентской монархии – Народной партии (основана в 1976 г.) и Испанской социалистической рабочей партии (основана в 1879 г.). В статье исследовано краткую историю становления партии «Podemos», основные направления ее деятельности, программные документы. Выяснено, что стремительный взлет на политическую сцену левой партии радикалов стал возможным через разочарование политикой традиционных партий, коррумпированность политической элиты, жесткие экономические меры.

Ключевые слова: экономический кризис, партия, антиглобализм, Испания, популизм, харизматический лидер.

Political sensation of 2014 in Spain was the victory in the May elections to the European Union's Parliament a new anti-globalization party «Podemos» (founded in January 2014), which challenged more than thirty years of interchangeable monopoly of the two major parties of parliamentary monarchy – the People's Party (founded in 1976) and the Spanish socialist Workers' Party (founded in 1879). This article explores a brief history of the formation of the party «Podemos», the main directions of its activities and the program documents.

Key words: economic crisis, party, anti-globalization, Spain, populism, charismatic leader.

Постановка проблеми. Глобальна фінансово-економічна криза спровокувала стрімке зростання протестних популістських рухів у європейських державах. Нові радикальні ліві з'явилися на хвилі протестів 2011–2012 років проти режимів жорсткої економії та соціальних скорочень,

запроваджуваних урядовими кабінетами з метою подолання фінансово-економічних негараздів під тиском основних інститутів Європейського Союзу. Загальновідомо, що стан популістичного піднесення неминуче призводить до занепаду ідеологій та традиційних партій, суспільного невдоволення. У 2014 році на іспанську політичну сцену стрімко увірвалася лівопопулістська партія «Podemos», яка залучає до своїх лав все більше і більше прихильників через соціальні мережі і в майбутньому може увійти до національного парламенту і, навіть, очолити уряд. Підтримку виборців на позачергових виборах до українського парламенту у минулому році також дістали представники деяких популістських радикальних партій, які вміло спекулювали на внутрішньодержавних проблемах. Тому, тематика інституціоналізації «невдоволених» (іспанською – indignados) соціально-економічною урядовою політикою є актуальною.

Аналіз актуальних досліджень. Варто зауважити, що зазначена проблематика ще не досліджувалася українськими політологами та істориками. В іспанській аналітиці періодично з'являються окремі оглядові та узагальнюючі публікації, серед яких можна виділити праці відомих професорів Хосе Ігнасіо Торребланка та Сантьяго Сабала, які критично розглянули політичну платформу партії «Podemos», дали свої прогнози щодо її майбутньої діяльності. Вагома теоретико-комунікативна практика засновників партії сприяла даному дослідженню. Було проаналізовано їх численні публікації у пресі, виступи на радіо та телебаченні, а також участь у програмах політичної дискусії «La Tuerka».

Мета наукової розвідки – охарактеризувати діяльність та програмні документи партії «Podemos»; розглянути можливості та перспективи входження євроскептичної партії з популістськими гаслами до політичної системи країни; розкрити роль харизматичних лідерів нової політичної сили.

Виклад основного матеріалу. Попередником партії «Podemos» став масовий протестний рух «15М», який охопив у травні 2011 року вулиці та площі 58 іспанських міст. Десятки тисяч людей виступили проти політики

провідних партій та вимагали реальної демократії. Цей рух не мав чіткої організації, виникши як соціальний рух у соціальних мережах. Засновниками партії стали ліві активісти, інтелектуали, професори факультету політичних наук та соціології Мадридського університету, які вирішили перетворити невдоволення широких народних мас різким падінням рівня життя та високим безробіттям, на дієву політичну силу, здатну покращити ситуацію в країні. З цією метою, у січні 2014 року, вони закликали скласти список громадян на вибори в Європарламент, які, за словами відомого політолога Іньїго Еррехона «мають нове ставлення до політики та представляють реальну загрозу для двопартійної системи і для тих, хто викрав нашу демократію» [4]. Крім того, впродовж трьох днів було отримано понад 50 тисяч підписів виборців. А офіційно партія була зареєстрована у березні 2014 року.

«Podemos» обрала демократичні принципи формування та функціонування партії: у десятках населених пунктів існують представництва її прихильників. Іспанці підтримали дії партії щодо залучення неполітизованої частини суспільства до практики Інтернет-голосувань з різноманітних питань життя держави. Тисячі людей взяли участь у праймеріз щодо визначення кандидатів від партії у Європарламент. Прихильники партії під час виборчих кампаній проводили численні заходи для виборців – збори, мітинги, маніфестації, загальні асамблеї, концерти з участю зірок шоу-бізнесу тощо. На травневих виборах у Європарламент 2014 року представники «Podemos» вибороли п'ять місць, діставши підтримку 1,2 мільйона виборців [5, р. 15]. Євродепутатами стали Пабло Іглесіас Турріон, викладач університету; Карлос Хіменес Вільярехо, колишній прокурор, відомий своєю боротьбою з відмиванням грошей в офшорах; Тереза Родрігес, вчителька; Лола Санчес, політолог; Пабло Еченіке-Робба, фізик, прикутий до інвалідного крісла через спинальну м'язову атрофію. Слід сказати, що всі обрані депутати підписали контракт, згідно з яким зобов'язалися основну

частину заробітної плати перераховувати на соціальні потреби, задовольняючись сумою, яку отримували на попередній роботі.

В іспанській пресі писали, що нова партія з'явилася як «великий вибух, циклон на політичному ландшафті і стала магнітом, що притягує дискомфорт, розчарування, бажання змінити» [2]. Після євровиборів виникла необхідність організувати внутрішні структури партії, обрати її керівництво. Були задіяні дебати з організаційних, політичних та етичних принципів. За їх результатами, партію визначили як політичну організацію, спрямовану на заохочення та захист демократії і прав людини у всіх сферах життя суспільства. Генеральним секретарем партії обрано Пабло Іглесіаса, за якого відповідно до офіційного сайту партії, віддали голоси 95311 членів партії, що склало 96,87 процентів. До політичного керівництва – Громадської Ради – увійшло 62 особи (через Інтернет-голосування) та 10 партійців були обрані в Комісію з демократичних гарантій. Вирішено раз на три роки скликати вищий установчий орган партії – Народні збори.

Слід підкреслити, що спершу партія не мала чітко визначеної програми дій, її представники називали себе «лівими анти капіталістами», згодом – ні «лівими», ні «правими», ні «центристами», а у кінцевому результаті стали називатися «соціал-демократами», які прагнуть зайняти місце у центрі політичного спектру країни, орієнтуючись на моделі розвитку північноєвропейських країн.

Винуватцями проблем сучасної Іспанії партійні представники “Podemos” вважають національний та європейський фінансовий капітал та політичну еліту, яка виявилася не здатною запропонувати ефективний вихід з економічної кризи та ефективно боротися з корупцією. В останні роки рівень довіри до політичних інститутів в країні залишається дуже низьким. На сторінках газети “El Mundo” Іглесіас наголосив, відколи політичний режим занепадає, темпи розвитку подій прискорюється, і здатність забезпечити стабільність втрачається. На його думку, дві головні партії – ІРСП та НП не здатні керувати державою, перетворившись на «касту», втративши довіру

іспанців, з якими поводяться «як з підданими, а не з громадянами» і не запропонувавши «проект майбутнього, який генерує ентузіазм і впевненість». Він впевнений, що при демократії все вирішують люди. Політик рішуче критикує пакти угод між елітами, обіцяючи, що нова партія працюватиме на державу «в якій рівність та свобода не будуть порожніми балачками і кожен матиме право на гідне життя за відсутності різних привілеїв для обраних» [8]. Іглесіас засуджує політичну систему парламентської монархії, монополію на владу двох партій лівого та правого центру, які, на його думку, лише створюють видимість опозиції одна до одної, при цьому обслуговуючи транснаціональний фінансовий капітал [7]. У той час, як звичайні іспанці потерпають від жорсткої антикризової політики правоцентристського уряду та величезного безробіття, коли не працевлаштованим залишається кожен п'ятий, а за останні п'ять років з домівок виселили 150 тисяч родин, зростає кількість мільйонерів. Він вважає, що представники транснаціонального капіталу, які мають банківські рахунки в Швейцарії, не будуть думати про іберійську державу, оскільки їх батьківщина визначається місцем знаходження вкладів [3]. Відтак, представники «Podemos» відкидають можливості соціальних компромісів та консенсусу, які впродовж багатьох років допомагали Іспанії у поступальному розвитку демократії.

Іспанія також потерпає від корупції. До корупційних скандалів виявилися причетними відомі політики, підприємці, члени провідних партій, профспілок і, навіть, королівської родини. Мільйони пересічних виборців стали сприймати корупцію чи не найголовнішою причиною кризи і не довіряти політичній системі.

Представники нової партії закликають до демонтажу політичної системи, узаконеної Конституцією Іспанії 1978 року, та прямих виборів глави держави (на відміну від існуючої на даний час спадкової монархії) [5]. На першому з'їзді партії у листопаді 2014 року Генеральний секретар Пабло Іглесіас визначив два головні завдання, що стоять перед партією: перемогти

на місцевих виборах у 2015 році та ініціювати конституційний процес. Акцентуючи увагу на корумпованості владної верхівки, Іглесіас висловився за необхідність змін в державній системі оподаткування, збільшенні ролі державного капіталу та подальшої демократизації економіки [3]. Показово, що одним із першочергових завдань партії визначено повернення під державний контроль стратегічних секторів економіки, а саме – телекомунікацій, енергетики, харчової промисловості, транспорту, медицини, фармацевтики та освіти шляхом придбання державою пакетів акцій, які гарантують переважну більшість представників держави в радах директорів.

Партія виступила за розширення права народу на законодавчі ініціативи; відміну всіх привілеїв депутатам різних рівнів; контроль та обмеження лобістської діяльності; дотримання принципу несумісності між перебуванням на державній посаді та виконанням іншої оплачуваної діяльності; заборону на суміщення виборчих посад (алькальда, сенатора, депутата, євродепутата), обмеження терміну перебування на державній посаді двома виборчими циклами.

Головним стрижнем політичної доктрини «Podemos» став соціальний захист людей. Партія ініціює відміну неоліберальних реформ, у тому числі – пенсійної та трудової; покращення трудового законодавства, яке захищає права працюючих; зростання заробітних плат та купівельної спроможності населення; запровадження 35-годинного робочого тижня; вихід на пенсію у 60 років; право на базовий дохід для кожного громадянина та збільшення мінімальної заробітної плати; встановлення максимального рівня заробітної плати, пропорційно прив'язаного до мінімальної заробітної плати; право на отримання не накопичувальної частини пенсії, яка гарантує достойне життя, у обсязі мінімальної заробітної плати; обмеження строкових трудових договорів та підтримка безстрокових; заборону звільнення працівників на прибуткових підприємствах; скорочення ПДВ на основні споживчі товари та його підвищення до 30–35 % на предмети розкоші; повернення державі приватизованих поліклінік та шпиталів; заборону на часткову оплату

лікування та ліків; загальну безкоштовну освіту; відміну державного фінансування приватної освіти; безоплатні ясла для малюків від народження до 3 років; створення у державних школах їдалень, які забезпечать дітей безкоштовними сніданками та обідами; обмеження плати за університетську освіту; виплату стипендій, які гарантуватимуть навчання студентів незалежно від фінансових можливостей; гарантію прав на достойне житло [10].

Громадськість позитивно сприймає і заклики партії щодо закриття центрів тимчасового тримання іноземців та відміну імміграційних програм FRONTEX и EUROSUR, а також директиви ЄС (2008 р.), яка регламентує висилку нелегальних мігрантів.

Якщо розглядати відмінності нових і традиційних лівих представників політичного істеблішменту, то вони, перш за все, у персоналіях. Ядро «Podemos» складають молоді люди, які мають хорошу освіту, досягли певних успіхів у професійній діяльності, не заплямовані корупційними скандалами. Пабло Іглесіас – лідер партії, став знаним широкому загалу, завдячуючи регулярній участі у теледебатах, зокрема, дискусійному політичному ток-шоу «La Tuerka». Ще юнаком він брав участь у лівих демонстраціях і навіть докторський ступінь у галузі політичних наук отримав за дослідження, присвячені громадянській непокорі як формі боротьби з урядом. Найвпливовішими аналітиками та ідейними натхненниками партії стали професори-політологи Хуан Карлос Монедеро та Іньюго Еррехон, відомі своїми численними публікаціями на політологічні теми у світовій пресі, а також колонками у іспанських виданнях. Перший на протязі останніх 15 років консультував уряд Венесуели, а також представників іспанської лівої коаліції.

Іспанський політичний аналітик, керівник мадридського офісу Європейської ради з питань міжнародних відносин Хосе Ігнасіо Торребланка характеризує «Podemos» як типову популістську партію євроскептиків, яка сформувалась під потужним латиноамериканським впливом [11–13]. А

політолог Роберто Гарсія Хурадо визначає популізм як поєднання харизматичного лідерства; звернення безпосередньо до народу і знецінення ролі політичних інститутів, що спостерігається сьогодні в Іспанії. На думку вченого, дуже часто популістський лідер шукає швидкі та прямі вирішення соціальних проблем, які згодом призводять до гірших трагедій і катастроф. За його словами «необхідність лідера звертатися безпосередньо до народу робить посередництво об'єднань і партій зайвими. Популістські партії можуть тільки слугувати своєму лідеру...» [9]. Утім, з ним не погоджується професор Сантьяго Сабала, з точки зору якого, реальна політична проблема в Європі сьогодні не популізм сам по собі, а відсутність лівого популізму, який пропонує позитивні вирішення соціальних питань і тому поява нової партії стала надією на позитивні зрушення [14, р. 28–30].

В Іспанії «Podemos» критикують праві і ліві сили, оскільки вбачають у партії можливого конкурента на виборах до парламенту. Лідера партії Пабло Іглесіаса у пресі називають по-різному: «демагогом», «хіпі», «новим фашистом», «послідовником Уго Чавеса», «спадкоємцем Фіделя Кастро» тощо. Колишній очільник урядів соціалістів Іспанії (1982–1998 рр.) Феліпе Гонсалес став чи не найпалкішим критиком нової партії, стверджуючи, що «може трапитися катастрофа, якщо боліваріанізм із сумішшю регресивних утопічних поглядів розпочне керувати Іспанією» [6].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, розчарування політикою правоцентристських і лівоцентристських партій по всьому континенту стало відправною точкою популістських рухів. У минулому році в Іспанії стала чітко вимальовуватися криза біпартійності політичної системи, за якої, починаючи з 80-х років ХХ століття, дві найвпливовіші партії – ІСРП та НП, по чергово перемагали на парламентських виборах (контролюючи понад 80 процентів виборців) і очолювали урядові кабінети. На даний час позиції провідних партій послабила глобальна економічна криза, зростання безробіття та соціальної нерівності, відсутність перспектив для молоді, корупція, сепаратистські настрої в окремих автономіях країни. В

таких умовах з'явилася нова політична сила – лівопопулістська партія євроскептиків «Podemos», яка зуміла об'єднати тисячі іспанців у прагненні до змін. Перспективою наукових розвідок може стати аналіз подальшої інституалізації партії, реального втілення її програми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barriere M. The challenge of Podemos [Електронний ресурс] / M. Barriere, A. Durgan, S. Robson // *International Socialism. A quarterly journal of socialist theory.* — 2015. — Issue 145 (January). — Режим доступу : <http://www.isj.org.uk/index.php?id=1028>
2. Cruz M. Podemos, primera fuerza [Електронний ресурс] / M. Cruz. — Режим доступу : <http://www.elmundo.es/espana/2014/11/24/5472339c268e3ee96d8b4593.html>
3. El cambio político es posible en España y Podemos será determinante. Orencio Osuna entrevistando a Pablo Iglesias [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nuevatribuna.es/articulo/espana/cambio-politico-espana-posible-y-podemos-sera-determinante/20140914120019107102.html>
4. Errejón Íñigo. Spain's Podemos: An inside view of a radical left sensation [Електронний ресурс] / I. Errejón // *International Journal of Socialist Renewal.* — 2014. — 15 July. — Режим доступу : <http://links.org.au/node/3969>
5. Faber S. Fighting the New Fascism: Juan Carlos Monedero on PODEMOS, Spain's New Political Force / S. Faber // *The Volunteer.* — 2014. — September. — P. 15—18.
6. Gonzalez F. Sería una catástrofe que prendieran alternativas bolivarianas [Електронний ресурс] / F. Gonzalez. — Режим доступу : http://politica.elpais.com/politica/2014/05/28/actualidad/1401306436_549807.html
7. Iglesias P. Disputar la democracia. Política para tiempos de crisis [Електронний ресурс] / P. Iglesias. — *Pensamiento crítico.* Akal. — 2014. — 192 p.
8. Iglesias P. Decide la gente [Електронний ресурс] / P. Iglesias. — Режим доступу : <http://www.elmundo.es/espana/2014/06/03/538d1012e2704efc338b4575.html>
9. Jurado Garcia R. Sobre el concepto de Populismo / R. Jurado Garcia // *Estudios 103.* — 2012. — Vol. X (invierno). — P. 1—26.
10. Prodramma Podemos [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://podemos.info/wordpress/wp-content/uploads/2014/05/Programa-Podemos.pdf>
11. Torreblanca J.I. Pablo Iglesias: ¿tú ser socialdemócrata? [Електронний ресурс] / José Ignacio Torreblanca. — Режим доступу : <http://blogs.elpais.com/cafe-steiner/2014/12/pablo-iglesias-tu-ser-socialdemocrata.html>
12. Torreblanca J. I. Poco tiempo para un largo camino [Електронний ресурс] / J.I. Torreblanca. — Режим доступу : http://politica.elpais.com/politica/2014/11/16/actualidad/1416095250_866481.html
13. Torreblanca J. I. ¿Es Podemos un partido populista? [Електронний ресурс] / J. I. Torreblanca. — Режим доступу : <http://blogs.elpais.com/cafe-steiner/2014/05/podemos-salir-del-euro-devaluar-y-suspender-pagos.html>
14. Zabala S. In Europe, not all populist parties are the same [Електронний ресурс] / S. Zabala. — Режим доступу : <http://america.aljazeera.com/opinions/2014/12/podemos-spain-politicspopulismeurope.html>